

проф. д-р Александър Омарчевски
Богословски факултет
СУ „Св. Климент Охридски“
Пл. „Света Неделя“ № 19
Регистриран в РАС на НАЦИД по чл. 2б, ал. 2 от ЗРАСРБ под № 23046

e-mail: omarchev@gmail.com
e-mail: omarchevski@theo.uni-sofia.bg
Tel. 003592 9890115/в.25
1000 София

18 август 2020 г., София

РЕЦЕНЗИЯ

на

дисертационния труд на редовен докторант Ангел Христов Петков

на тема

**„Аскезата на древния християнски мъченик
в сблъсък с традиционния езически морал“**

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

област на висше образование 2. Хуманитарни науки

професионално направление 2.4. Религия и теология

Със заповед РД 38-213/04.06.2020 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм назначен за член на научното жури по тази процедура, а на неговото първо заседание – за негов председател.

I. Данни за дисертанта.

Ангел Христов Петков е роден на 25.10.1970 г. Завършва средното си образование в родния си град Ямбол. От 1989 до 1994 г. е редовен студент в инженерната специалност по Авиационна техника във ВВВУ „Г. Бенковски“, гр. Долна Митрополия, което завършва с ОКС „Магистър“. В периода 1999-2006 г. следва специалност Богословие във ВЕБИ, гр. София (ОКС „Бакалавър“), а през 2009-2016 г. завършва специалност История в НБУ, гр. София (ОКС „Магистър“). През 2016 г. е зачислен като редовен докторант по 2.4. Религия и теология (Патрология) в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

От 2002 г. работи като духовен служител – пастор към Съюза на Евангелските петдесетни църкви, гр. Ямбол.

II. Данни за докторантурата.

От 1 юли 2016 г. Ангел Петков е зачислен за редовен докторант към катедра „Историческо и систематическо богословие“ на Богословския факултет, научна специалност Теология (Патрология), в професионално направление 2.4 „Религия и теология”. Положил е изпитите от докторантския си минимум. В процеса на подготовката на работата му няма данни за допуснати нарушения. Отчислен е с право на защита (Заповед РД 20-1090/27.06.2019 г.), считано от 1 юли 2019 г. Нямам забележки по процедурата.

III. Данни за дисертацията и автореферата.

Планът на дисертационния труд е добре построен и изпълнен. Той съдържа: използвани съкращения, увод, три глави с подточки, заключение и библиография, като основният текст е в обем от 186 страници и 9 страници библиография. Следват 195 страници приложения, които включват превод на български език на 27 мъченически акта до IV в. Така общият обем възлиза на 391 страници. Библиографията включва 136 единици. Отделните части са добре балансирани.

В процеса на работа дисертантът е привлякъл достатъчен по обем и разнообразен по характер масив от извори и интерпретаторска литература на класически и съвременни езици, което говори за ерудиция и добра библиографска осведоменост. Обемът на изследването е свидетелство за дългогодишно и задълбочено изследване.

В **Увода** (с. 8-39), наред с необходимите за всяка дисертация елементи като цели, задачи, методи и др., дисертантът правилно е поставил и проучване на състоянието на изследването. Тук той демонстрира добро познаване на изворите и историографията свързани с темата на работата му.

Първа глава (с. 40-85), озаглавена „Вярата на християнския мъченик и езическата религия в ранните мъченически актове“, съдържа четири подточки и заключение.

В точка 1.1. (с. 41-55), „Римската религия в мъченическите актове“, авторът описва сблъсъка между двете различни морални системи – езическата, въплътена в „обичаите на предците“ (*mos maiorum*) и

подпомагана активно от светската власт, и християнската, посветена в пълнота на изпълнението на Божествения закон.

В точка 1.2. (с. 55-62), „Вярата на мъчениците в ранните мъченически актове“, акцентът е поставен върху християнското изповедание на мъчениците от периода на ранната Църква, когато все още липсва унификация и канонизация на различните книги от Новия Завет, както и влиянието на отделни аспекти от Стария Завет върху тяхната вяра.

В точка 1.3. (с. 62-73), „Ценността на човека в мъченическите актове и представата за нея в езическата религия“, авторът прави паралел между два светогледа – езическия и християнския – по-конкретно върху възгледа им за човека, като с много примери от мъченическите актове подчертава високата ценност на човека в християнството, като венец на Божието творение. Не така стоят нещата в езическия политеизъм, където човекът е подчинен на капризите на различните божества, отношенията между които твърде много напомнят на тези между самите хора.

В точка 1.4. (с. 73-82), „Разбирането за спасението в мъченическите актове и в езическата религия“, са разгледани греха и грехопадението, смъртта, като резултат от него, жертвата на Христос, Който като Изкупител поема върху Себе Си нашите грехове. В гръко-римския политеизъм смъртта се свързва с подземното царство на Хадес/Плутон, в което липсва всякаква надежда, а мъртвите пребивават като сенки. В мъченическите актове е ясно засвидетелствана вярата за смъртта като нов живот в Христос, с която тя губи своя зловещ характер и побеждава греха, което прави мъченическата смърт радостно, а не скръбно събитие.

В заключението (с. 82-85) към Първа глава Ангел Петков обобщава резултатите от своя анализ в посока сблъсъка на християнския мъченик с политеистичната римска религия. В десетилетията след своето основаване, Църквата бързо се превръща в притегателна сила за цели слоеве от римското общество, което предизвиква кървавите гонения срещу нея, коствали живота на хиляди мъченици. Особен проблем създават езическите жертвоприношения, задължителни за всички поданици на империята, отказът от принасянето на които обикновено струва смъртта на мъченика след тежки изтезания.

Втора глава (с. 86-130), озаглавена „Честта и достойнството на християнския мъченик в мъченическите актове и представата за тях според традиционния езически морал“, съдържа четири подточки и заключение. В центъра ѝ е поставен въпросът за възприемането на мъченическата смърт от перспективата на езичниците.

В точка 2.1. (с. 87-92), „Гладиаторските боеве в Древен Рим“, авторът разглежда появата и развитието на феномена гладиатор и гладиаторски борби през погледа на съвременници – езичници и християни, като посочва тежките последици, които тези зрелища оказват върху психиката на зрителите.

В точка 2.2. (с. 92-111), „Моралът на гладиатора и аскезата на християнския мъченик на арената“, изследва моралните движещи сили съответно на мъченика и гладиатора; разгледан е дълбоко съдържателният и назидателен сблъсък между св. Поликарп Смирненски, според неговото *Мъченичество*, и проконсула Луций Стаций Квадрат, в който изпъква достойнството на християнския морал. В същия контекст авторът представя и *Акта на св. Лионски мъченици*, *Акта на св. Перпетуа и Фелицита* и *Акта на св. Пионий*.

В точка 2.3. (с. 111-115), „Римското правораздаване“, Петков разглежда процедурите и етапите, в римския граждански процес, по които са съдени мъчениците, както и неговия религиозен характер. Съществена роля играе тук и утвърдилият се вече култ към гения на императора.

В точка 2.4. (с. 115-128), „Християнският мъченик пред римския съд“, авторът описва вида и съдържанието на мъченическите актове. Основно вниманието му е концентрирано върху мъченическите актове на св. Юстин Философ и неговите придружители, на мъчениците от Сцилиум и на св. Аполоний.

В заключението (с. 128-130) към Втора глава Ангел Петков обобщава постигнатите резултати, като прави ясно разграничение между мотивацията и поведението на мъчениците и това на гладиаторите, които на пръв поглед си приличат.

Трета глава (с. 131-177), озаглавена „Ранните мъченически актове и древната езическа литература“, съдържа три подточки и заключение. Тук авторът предлага една паралелна съпоставка между езическите епоси и

трагедии и ранните мъченически актове. Представа християнския мъченик като носител на един нов морал.

В точка 3.1. (с. 132-155), „Мъченическите актове и древногръцкият епос“. Редица сравнения между героите от езическите епоси и християнските мъченици. Макар на пръв поглед между двете групи да съществуват много прилики, то разликите се повече и съществени. Така например, различни се физическите данни при героите и мъчениците. По отношение на справедливостта, авторът посочва разликата между двете групи в допускането на измама от страна на първите, за разлика от вторите. По отношение на врага, за героите това е стоящият насреща воин, докато за мъчениците това е сатаната. Поставя се въпросът за смисъла и справедливостта на една война, като, според мъчениците, истинската война се води между Бог и сатаната, а те самите са само инструменти в нея, които трябва да застанат на правилната страна и да издържат.

В точка 3.2. (с. 155-169), „Мъченическите актове и атическата трагедия“, авторът разглежда как актовете на мъчениците се съотнасят към друг един литературен жанр от епохата – атическата трагедия. Разгледани са теми като страданието, смъртта и познанието в двата жанра. В структурно отношение между тях има прилики, но съдържателно те са различни.

В точка 3.3. (с. 169-175), „Мъченическите актове и елинистичната ареталогия“, паралелно са разгледани възгледите за добродетелите в мъченическите актове и в историята на неопитагорееца Аполоний Тиански, като ключова за своя жанр. И тук изводът на автора е, че няма и не може да има директна връзка между Аполоний Тиански и християнските мъченици, или между ареталогията и мъченичествата.

В заключението (с. 175-177) към Трета глава, Ангел Петков обобщава постигнатите резултати, като аргументира тезата, че макар в някои отношения мъченическите актове да наподобяват образци от различните жанрове на класическата литература, те представляват един самостоятелен християнски литературен жанр със своите собствени характеристики. Това той прави въз основа на паралелни сравнения между текстове от посочените жанрове.

В общото **Заклучение** (с. 178-186) систематично са изложени постигнатите резултати и са направени необходимите изводи във връзка с поставените в увода три основни задачи. В този смисъл изследването напълно покрива критериите за дисертационен труд.

Ангел Петков се е постарал съвестно да направи необходимия за мъченическите актове: богословски, нравствен, юридически и литературен анализ. От това обектът на изследването получава едно комплексно изясняване. Авторът показва зрелостта на вече изграден специалист, който умело борава със специализираната терминология и предлага верни заключения и аргументирани изводи. В научно отношение изследването има приносен характер в не малко пунктове, които дисертантът правилно е посочил.

Като препоръка – необходимо е още едно коректорско четене на текста за изчистване на някои досадни правописни и технически грешки. На някои места има и повторения на дадени твърдения, което трябва да се отстрани. Това, разбира се, не накърнява в никакъв случай достойнствата на труда във вида, в който е представен.

Така структурирано, изследването на Ангел Петков, както и приложенияте в превод мъченически актове, представляват принос в своята област.

Авторефератът отразява адекватно съдържанието на дисертацията. Приемам посочените в него приносни моменти.

Представени са и две отпечатани публикации на автора по темата на дисертацията.

Нямам съвместни публикации, проекти или друг вид конфликт на интереси с автора.

С оглед гореизложеното си позволявам да препоръчам на уважаемите членове на Научното жури да подкрепят предложениия дисертационен труд на Ангел Христов Петков и да гласуват положително за присъждането му на образователната и научна степен „доктор“.

.....
(Проф. д-р Ал. Омарчевски)